

»Biskop Ketil af Vestervig«

af Henrik Bolt-Jørgensen

Et bidrag til diskussionen om det nordenfjordske bispesædes placering i 1100-tallet.

»Ketil af Vestervig«. Sådan omtaler Roskildekrøniken en af de biskopper, som faldt i slaget ved Fodevig i året 1134. Krøniken er affattet på tidens internationale sprog latin og kalder ham derfor »Ketillus Westeruicensis«.¹

Så burde den sag være afgjort: Vestervig har været bispesæde! Det har da også været opfattelsen blandt hjemlige historikere og teologer frem til begyndelsen af 1970'erne. Men på den tid bliver man opmærksom på en florentisk liste over nordiske stifter fra omkring 1100, som ikke kender til Vestervig som bispesæde i et nordenfjordsk stift, men kun Børglum.²

Problemstillingen, som blev omtalt i en artikel i *Historisk Årbog* 2016,³ indbyder til en nærlæsning af både Roskildekrøniken og Florenslisten, men først nogle ord om det at være biskop.

BISKOP DENGANG OG NU

Selve ordet biskop er af græsk oprindelse »episkopos« og betyder »tilsynsførende«. Ordet kan således anvendes om såvel middelalderens som vore dages biskopper.

Men den middelalderlige biskop er mere end en tilsynsførende gejstlig. I den første del af middelalderen er biskopperne værdifulde rådgivere for kongemagten. De var internationalt uddannede og havde gode forbindelser til det øvrige Europa.

Samtidig udgjorde de et centralt led i det kirkelige hierarki. Øverst stod Roms biskop, som man gerne kalder pave (»far«), men som bærer den officielle titel »Pontifex Maximus«, dvs. den øverste ypperstepræst. Under paven står ærkebiskopperne og som tredje trin i hierarkiet biskopperne. Nonner, munke og præster er fjerde trin i hierarkiet.

Det var ikke alene i fredstid, at kongerne havde glæde af biskoppernes kompetencer, for de fungerede også som hærførere, der stillede med egne hære. Det forklarer, at biskop Ketil og fire andre biskopper faldt i slaget ved Fodevig.

Biskoppens vigtigste opgave var dog at være »præsten« i sit stift. For kun en biskop er 100% præst, set med datidens øjne. Det er alene ham, som kan indvie nye præster og biskopper, og det er også ham alene, som formidler Helligåndens nådegave, som er kernen i den katolske konfirmation.⁴

Og som i dag var biskoppen stedbundet, dvs. sammen med udnævnelsen og indvielsen fulgte også et bispesæde. Adam af Bremen fortæller dog, at så længe et område var et missionsområde, »havde biskopperne ikke noget fast sæde, men rejste af iver efter at udbrede kristendommen længere omkring og kappedes indbyrdes om at prædike såvel for deres egne som for fremmede.«⁵

Biskopperne blev bistået af en række præster, som kaldes kanniker,⁶ og det er sædvanligvis også dem, som vælger den nye biskop, når tiden er inde.

DET NORDENFJORDSKE BISPESÆDE

Vor viden om oprettelsen af de danske bispesæder bygger på Adam af Bremen, som fra omkring 1066 var kannik ved domkirken i Bremen og leder af katedralskolen samme sted. Man antager, at Adam levede fra ca. 1040 til ca. 1081.⁷

Endnu på den tid var Norden kirkeligt underlagt ærkebispedømmet Hamborg-Bremen.⁸ Det er dette ærkebispedømmes lange historie, som Adam skildrer i det værk, som han selv benævner »Historia Hammaburgensis Ecclesiae«⁹ (den hamburgske kirkes historie), på dansk ofte kaldt »De Hamburgske Ærkebispers Historie«.¹⁰

Gravsten på kirkegården i Sjørring med relief af en biskop. Gravstenen er udført i 1100-tallet og er således omtrent samtidig med bisp Ketil (Kjeld) af Vestervig. Mest iøjnefaldende er den hovedbeklædning, som kaldes mitra, og bispestaven (en hyrdestav), som fortæller, at biskoppen er hyrde for alle i stiftet. Relieffet forestiller den populære helgen, biskop Nikolaus af Myra, som sammen med forsiddens ærkeengel skal beskytte gravens ukendte ejer på dommedag. Foto: Henrik Bolt-J.

Fokus er på de tyske forhold, men undervejs gives værdifulde oplysninger om forholdene i Skandinavien, som var missionsmark for ærkebispedømmet Hamborg-Bremen lige indtil oprettelsen af et selvstændigt nordisk ærkebispedømme med sæde i Lund i 1104. Mange af oplysningerne har Adam fået mundtligt af Svend Estridsen, som var Danmarks konge fra 1047 til sin død i 1074.

Adam kan således fortælle, at ærkebiskop Adalbert¹¹ indviede og indsatte ni biskopper til hedningsmissionen¹² i Danmark, der samtidig blev inddelt i ni stifter mod tidligere 2-3.¹³ Der er tale om Slesvig, Ribe, Århus, Viborg, Vendel,¹⁴ Farris (Nordfrisland), Fyn, Sjælland og Skåne. Det skulle være sket omkring år 1060.

Det var en munk ved navn Magnus, som Adalbert indviede til biskop af det nyoprettede Vendel Stift. Men på sin vej til Vendel druknede Magnus i floden

Elben.¹⁵ I stedet blev det Albric, som blev den første fungerende biskop i Vendel.

Hvor residerede han? Vi ved det ikke, men næppe i Thy.

BISKOP ALBRIC OG KONG SVEND ESTRIDSEN

Begge omtales i forbindelse med Sankt Thøger af Vestervig. Det var Thøger, som iflg. traditionen bragte kristendommen til Thy og byggede den første kirke i Vestervig. Det var en beskeden bygning »*de virgise et viminibus*»¹⁶ (af ris og kviste), ganske som Thøger selv var et beskedent menneske, der var afholdt af befolkningen. Da Thøger døde den 24. juni, ville befolkningen ære ham som helgen, men det mødte voldsom modstand fra biskop Albric og kong Svend Estridsen.

Det fremgår af seks lectiones (læsninger), som hvert år blev oplæst / sunget under vigilien (nat-

tebønnen¹⁷) til Sankt Thøgers helgendag den 30. oktober.¹⁸

Femte og sjette lectio fortæller, at Thøgers efterfølger Ulfric på eget initiativ opgravede Thøgers knogler, vaskede dem og lagde dem på kirkens alter den 30. oktober,¹⁹ men den handling gjorde både biskoppen og kongen vrede. Kongen byder derfor biskoppen tage til Vestervig for at afsætte Ulfric og brænde Thøgers knogler.

Biskoppen rejser »furibundus« (rasende) til Vestervig. Men forsøget på at brænde Thøgers knogler mislykkes, og det hele ender med, at både biskop og konge ærer og anerkender Sankt Thøger som en sand helgen.

Netop det forhold, at biskop Albric kommer udefra, og at han var thyboerne uvenligt stemt, tyder på, at Vestervig ikke har været det oprindelige bispestæde i det nordenfjordske stift.

Vi ved ikke, hvornår de seks læsninger er affattet, men da de skulle bruges hvert år under vigilien til Sankt Thøgers helgendag, må de være affattet ikke så længe efter, at man begyndte at ære ham som helgen.

DE FØRSTE BISKOPPER AF VENDEL STIFT

I perioden fra Vendel Stifts oprettelse omkring 1060 og frem til slaget ved Fodevig i 1134 kendes navnene på fem af stiftets biskopper: Magnus (der druknede i Elben), Albric, Eskil, Henrik og Ketil.

Biskop Eskil omtales i et fragment af et håndskrift med Thøgers mirakler som en, der først var Thøger meget uvenligt stemt, men som siden fortrød og blev en beundrer af Thøger.²⁰ Eskil skal formodentlig placeres lige efter Albric.

Henrik var biskop i år 1086. For han omtales hos Ælnoth²¹ i forbindelse med Knud den Helliges flugt fra Jylland til Fyn. Da man var kommet til Aggers-

På sydmuren af Vestervig Kirke ses et solur med kanoniske tider. Soluret er samtidigt med kirken og derved muligvis det ældste solur i Norden. Langs urskiven ses fra ventre T, S og N, og mellem S og N et lille kors. Helt ude til højre har der muligvis været et V. Bogstaverne står for Tertia, Sexta, Nona og Vespera, dvs. dagens tredie, sjette og niende time samt aften. På de tidspunkter samledes augustinerkannikerne til dagens tidebønner. Timerne taltes i middelalderen sådan, at den første time begyndte ved solopgang, den tredie omkring kl. 8, den sjette kl. 11 og den niende kl. 14. Korset nederst på urskiven markerer dagens midte. Foto: Henrik Bolt-J.

borg, skriver Ælnoth, tog Knud sammen med »den ærværdige biskop Henrik« ophold på biskoppens gård i nærheden. Placeringen af Henriks bispesæde hører vi ikke noget om.

ROSILDEKRØNIKEN

Roskildekrøniken giver en kort beskrivelse af kristendommens vej til Danmark samt af de væbnede konflikter mellem Skandinaviens kongefamilier fra det 9. til det 12. århundrede.

Den anonyme forfatter til krøniken, som formodes at have været kannik ved domkirken i Roskilde, afslutter sin krønike med begivenhederne i 1138, mens et senere tillæg fører krøniken frem til omkring 1170.

Pinsedag den 4. juni 1134 – fortæller krøniken – mødtes to hære ved Fodevig syd for Malmø. Den ene hær var anført af kong Niels og sønnen Magnus, mens den anden blev anført af Erik Emune, som var bror til Knud Lavard. Det var Magnus, som havde

Model af Vestervig Kirke sidst i 1100-tallet. Vidste man ikke bedre, kunne man tro, at der var tale om en domkirke, men byggeriet er tidligst fuldført i 1160'erne, dvs. mange år efter bispestolens placering i Børglum.

Kirken blev opført som basilika med højt hovedskib og to lavere sideskibe. Dertil kom et tværskib, hvis tagryg flugtede med hovedskibet.

I 1400-tallet blev der lagt hvælv ind i kirken. Der blev tilføjet et tårn i vest, mens tværskib, kor og apsis blev erstattet af et længere, men lavere kor. Efter reformationen blev bygningen ramt af både brand og forfald. I årene 1919-21 blev den gennem-

gribende restaureret under ledelse af arkitekt Mogens Clemmensen.

Resultatet blev en bygning, som udvendig har et romansk præg, mens den indvendig har gotiske hvælv fra 1400-tallet. Dertil kommer kalkmalerier fra 1400-tallet og begyndelsen af 1500-tallet.

Modellen, der er udført af lektor M. Møller Jørgensen fra Odense, står sammen tre andre modeller i en montre bag i kirken, således at de besøgende kan danne sig et indtryk af kirkens historie fra omkring 1160 til i dag. En femte model viser Skt. Thøgers Kirke, der blev nedbrudt efter reformationen. Foto: Henrik Bolt-J.

Vestervig Kirke, august 2017. Foto: Henrik Bolt-J.

lokket Knud Lavard i en fælde ved Haraldsted Skov den 7. januar 1131 med det resultat, at han var ganske forsvarsløs og blev dræbt.

Slaget ved Fodevig blev vundet af Erik Emune, som havde nogle sværtbevæbnede tyske ryttere, der knuste den danske ledingshær. Det får krønikeskriveren til at udbryde:

»Ve hint grusomme år, hin bitre dag, dødens dag, mørkets dag, fuld af jammer, tung af gråd! Ve hin dag, da Magnus dræbes, Danmarks blomst knækkes! Den skønneste blandt de unge, kæk og kraftig, en glad giver, både klog og en ynder af fasthed: Magnus dræbes – og med ham jarler og fem bisper: Peder af Roskilde, Thore af Ribe, Ketil af Vestervig, Henrik, som var fordrevet fra Sverige. Adelbjørn af Slesvig fik et uhelbredeligt sår og overlevede knap halvandet år derefter.«²²

Den centrale sætning lyder på latin:²³

»Magnus occiditur et cum eo duces et quinque episcopi, Petrus Roskildensis, Thoricus Ripensis, Ketillus Westeruicensis, Henricus expulsus de Swetia. Adelbyorn Sleswicensis...« Da de øvrige bi-

skopper nævnes med deres bispesæde, er det naturligt, at det også gælder Ketil.

Lidt længere fremme fortælles det, at »*Selferstatte Ketil hos Vendelboerne.*«²⁴ Denne Self omtales som biskop af Børglum i 1139.²⁵ Og fra da af er Børglum bispesæde i det nordenfjordske stift frem til reformationen.

Det skal dog bemærkes, at biskop Ketil omtales uden tilknytning til Vestervig i både Liber Daticus Lundensis og i Knytlingesaga. Liber Daticus Lundensis stammer fra Sankt Laurentii Kloster i Lund og indeholder en fortegnelse over de afdøde, som augustinerkannikerne i Lund mindedes på deres mindededag.

Under den 4. juni, dagen for slaget ved Fodevig, omtales Ketil med ordene: »*Katillus Wendall(orum) episcopus*«,²⁶ dvs. biskop Ketil hos vendelboerne. Her skal man huske, at Vendel ikke nødvendigvis er identisk med Børglum, men dækker hele stiftet inkl. Vestervig.

I Knytlingesaga, som er nedskrevet på Island i 1200-tallet, omtales en »*biskop Keld af Vendsyssel fra Hjørring.*«²⁷ Den oplysning ligger i tid langt fra Ros-

kildekrøniken og bør ikke tillægges afgørende værdi, selv om Hjørring ligger tæt på Børglum.

FLORENSLISTEN

Men sagen er mere kompliceret, for der foreligger en italiensk liste over de nordiske bispedømmer. Den kender ikke noget til Vestervig, men kun til Børglum. Listen er en lille del af et stort manuskript, Codex Ashburnham 1554, som tilhører Biblioteca Medicea Laurenziana i Firenze (Florens).²⁸

Det tidligere gode forhold mellem den danske konge og den tyske ærkebiskop, som vi læser om hos Adam af Bremen,²⁹ var omkring 1100 afløst af et dansk ønske om et selvstændigt nordisk ærkebispesæde. Dette ønske blev delt af paven i Rom, Paschalis II, der var blevet pave i 1099.

Men inden pavestolen kunne oprette et selvstændigt nordisk ærkebispedømme, måtte den have sikker viden om antallet af nordiske stifter. Der blev derfor udarbejdet en sådan liste omkring år 1100, og listen kan have været en del af den pavelige bulle,³⁰ der oprettede ærkebispesædet i 1104. Det er den liste, som danner baggrund for Florenslisten.³¹

Allerede i 1800-tallet var tyske og franske forskere opmærksomme på listen, som dog først blev genstand for nordisk interesse i begyndelsen af 1900-tallet.³² Dansk interesse kan man ikke tale om, før Skyum Nielsen omtalte fortegnelsen i 1971.³³

På listens side LXXVII v (bagside) og LXXVIII r (forside) læses:³⁴

»Metropolis ciuitas Lunda, *Provincia Danorum. Nomina ciuitatum in Norgueca*. Ciuitas Lunda. Roskeada. Othensia. Hethabia. Ripa. Arosa, Vibiarga. Birgila, *Nomina ciuitatum insuetia*.

Alpsa. Biargina. Nithirosa.

Scara. Liunga. Kaupinga. Tuna. Strigines. Sigituna. Arosa.

Nomina insularum deregno Sueuorum.

Gothica australis. Gothica occidentalis. Guasmania. Sundermannia. Nehr. Tindia. Fedundria. Atanth. Guthlandia.

Guarandia. Findia. Hestia. Helsingia. Guarmelanda. Teuste.«³⁵

Den danske del af listen (de fire første linjer) er heldigvis klar,³⁶ mens den svenske har voldt forskerne store kvaler.³⁷

Listen fortæller, at Lund er ærkebispesæde (metropol) for de nordiske bispesæder. Og at de danske stifter er Lund, Roskilde, Odense, Hedeby (Slesvig), Ribe, Århus, Viborg og Børglum (= Birgila), mens Vestervig ikke er nævnt.

BISKOP KETIL AF VESTERVIG

Florenslisten har siden begyndelsen af 1970'erne fået hjemlige forskere til at udelukke et bispesæde i Thy med den begrundelse, at tilnavnet »Westeruicensis« blot betyder, at Ketil stammede fra Vestervig.³⁸

Men behøver man at udelukke Vestervig som sæde for en nordenfjordsk biskop? Lad os se på kendsgerningerne!

Adam af Bremen fortæller, at der oprettes et nordenfjordsk bispesæde omk. 1060, men uden at nævne hvor i Vendel. Florenslisten oplyser, at Børglum er sæde for stiftets biskop i 1104. Roskildekrøniken fortæller, at biskop Keld af Vestervig falder i slaget ved Fodevig i 1134 og efterfølges af Self. Det åbner for den mulighed, at der kan have været bispesæde i Vestervig mellem 1104 og 1134/39. Men senest i 1139 er bispesædet i Børglum.

Ved at antage et sådant forløb respekteres Florenslisten, uden at man behøver afskrive den naturlige og traditionelle læsning af Roskildekrøniken.

KIRKERNE OG KLOSTRET I VESTERVIG

Men hvorfor var der i middelalderen både et kloster med augustinerkanniker og to kirker i Vestervig? Var det ikke nok med én kirke?

Den kirke, som vi i dag kalder Vestervig Kirke, blev tidligst fuldført i 1160'erne.³⁹ Den udgjorde den nordre fløj i et firlænget klosteranlæg. Det er i den kirke, at stedets kanniker samledes til tidebønnerne.

Ved reformationen blev klostret nedlagt og kirken taget i brug som sognekirke.

Den anden kirke, som blev nedrevet kort efter reformationen, kaldes Skt. Thøgers Kirke. Også den blev bygget af kvadersten i 1100-tallet, velsagtens til afløsning for den trækirke fra 1000-tallet, som til-

Gravsten over kanniken Atte i Vestervig Kirke. Den latinske randindskrift begynder over processionskorset og lyder: »Pausat in hoc tumulo humilis canonicus Atto. Anno incarnatio(n)is D(omi)ni MCCXVII« (»i denne grav hviler den ydmyge kannik Atte. År 1217 efter Herrens fødsel«). Foto: Henrik Bolt-J.

skrives Skt. Thøger. Det må have været i trækirken, at Ulfric på eget initiativ lagde Thøgers knogler på alteret. Og det var også her, at biskop Albric forsøgte at brænde Thøgers knogler.

Omkring begyndelsen af 1100-tallet var Vestervig et religiøst centrum i det nordenfjordske bispedømme på grund af Sankt Thøger. Den kendsgerning kan have gjort det nærliggende at flytte

bispedømmet til Vestervig. Hvis det rent faktisk blev flyttet fra Børglum i årene efter 1104, må biskoppen, Ketil eller en ukendt forgænger, have ønsket at opføre en domkirke ved siden af Skt. Thøgers Kirke.

Ved Ketils død i 1134 står man med et ønske om en kirke, som er en biskop værdig, men næppe meget mere end et ønske.⁴⁰ Og man står med en gruppe gejstlige medarbejdere. Dem er der stadig brug for i Thy, selv om bispedømmet flyttes til Børglum senest i 1139.

På et tidspunkt i sidste halvdel af 1100-tallet⁴¹ danner disse gejstlige medarbejdere et kloster med regelbundne kanniker, som følger Augustins regel.⁴²

Kannikerne i Vestervig stod i broderskabsforbindelse med kannikerne ved Skt. Laurentii Kloster i Lund. Man mindedes hinandens afdøde kanniker. Således har vi i Vestervig en romansk gravsten over kanniken Atte, som døde i 1217.⁴³ Han blev hvert år mindet i Lund på sin dødsdag den 4. august. Det fremgår af Liber Daticus Lundensis, som under den 4. august skriver: »Item obiit Atti, diaconus et canonicus beati Theodgari de Westerwigh«⁴⁴ (»ligeledes døde diakonen og kanniken Atte ved den hellige Thøgers kloster i Vestervig«).

KONKLUSION

Florenslisten udelukker ikke, at Roskildekrønikens Ketil var biskop af Vestervig. Et kortvarigt bispedømme mellem 1104 og 1134/39 giver en plausibel forklaring på begyndelsen til både den store klosterkirke og det tilhørende augustinerkloster, selv om byggeriet først blev realiseret længe efter bispedømmets overflytning til Børglum.

Det må understreges, at kildematerialet er spinkelt, men der er ingen tvingende grund til at afvise den traditionelle læsning af Roskildekrøniken.

Vestervig har – med en vis sandsynlighed – været bispedømme i en periode frem til 1139!

Henrik Bolt-Jørgensen.

Klassisk filolog og tidl. lektor på Thisted Gymnasium.

Noter

1. Roskildekrøniken L, s. 29 (den latinske udgave).
2. Skyum. Florenslisten omtales på s. 55, dog uden at forfatteren udelukker et ældre bispesæde i Vestervig.
3. Grandjean, s. 51-53.
4. Martimort, s. 558-560.
5. Adam D, s. 98.
6. En kannik, canonicus, er en gejstlig person, som sædvanligvis er tilknyttet en domkirke, og som lever efter en bestemt regel, canon. En forsamling af en domkirkes kanniker kaldes »kapitel«, dannet af det latinske ord capitulum, lille hoved. »Kapitel« kan måske gengives med det moderne udtryk »ledelse«.
7. Adam D, s. 9.
8. På grund af urolige forhold var det snart Hamborg, snart Bremen, som var sæde for ærkebiskoppen.
9. Adam L, s. 164 (Adam, I, 1).
10. Adam D, s. 10.
11. Adalbert var ærkebiskop 1043-72.
12. Adam D, s. 195 (3. bog, kap. 77)
13. Adam D, s. 156. Stifterne Århus, Viborg og Vendel blev dannet ved en opsplitning af Ribe Stift i fire stifter. Opsplitningen skete på initiativ af kong Svend Estridsen og med ærkebiskop Adalberts samtykke.
14. Grandjean, s. 52. Det nordenfjordske stift indbefatter Vendsyssel, Hanherrederne, Thy, Mors, Gjøel, Øland og Læsø.
15. Adam D, s. 201-202.
16. Thøger L, s. 15.
17. Alle gejstlige, nonner, munke og kanniker, er forpligtet til at bede tidebønner. Dagen begynder med tidebønnen laudes, så følger med ca. tre timers mellemrum prima, tertia, sexta, nona og vespera. Dagen afsluttes med Completorium. Om natten samles man til den store natlige tidebøn, vigiliae. Tidebønnerne består overvejende af Davids Salmer og andre bibelske tekster. Vigiliae har desuden nogle læsninger, som er aktuelle i forhold til helldagen eller dagens helgen.
18. Thøger D, s. 429-430. Her gengives alle seks lectiones på både latin og dansk.
19. Thøger D, s. 430. Sædvanligvis er det en helgens dødsdag, som bliver hans mindedag/helgendag, men da Thøgers dødsdag den 24. juni forlængst var optaget af Johannes Døberen, der undtagelsesvis har helgendag på sin fødselsdag, fik Thøger den 30. oktober som sin helgendag.
20. Thøger L, s. 25: »Eskillus nomine dictus episcopus contra sanctum dei rancorem habens ... factus est ... sancti theodgarij amator in cunctis« (»en biskop ved navn Eskil, der var muggen på Guds hellige mand ... blev beundrer af den hellige Thøger i alle forhold«).
21. Ælnoth, s. 37-38.
22. Roskildekrøniken D, s. 29.
23. Roskildekrøniken L, s. 29.
24. Roskildekrøniken D, s. 31.
25. DK, s. 610 og note 5 s. 657.
26. Weeke, s. 141.
27. Knytlingesaga, s. 131.
28. Palmquist, s. 37.
29. Adam D, s. 156.
30. Nyberg 1991, s. 159.
31. Nyberg 1991, s. 158-169.
32. Palmquist, s. 37-47.
33. Skyum, s. 55.
34. Listen gengives efter Palmquist, s. 37.
35. Nyberg 1991, s. 160-161, bringer en fotografisk gengivelse af de to relevante sider i Florenslisten. Og på s. 166-167 bringes den mulige oprindelige ordlyd af Florenslisten på latin og i svensk oversættelse.
36. Nyberg 1991, s. 167.
37. Palmquist, s. 51.
38. Nyberg 2000, s. 164: »One of the bishops of Børglum, Ketillus, who fell in the battle of 1134, was apparently a native of Vestervig.«
39. Clemmensen, s. 2.
40. Lorenzen, s. 57: »Ud fra Byggemaade og Udsmykning kan Kirken ikke være planlagt før 12. Aarhundredes Midte...«
41. Tore 2000, s. 164.
42. Oxford, s. 110-111. Trods navnet er augustinerordenen ikke grundlagt af den hellige Augustin (354-430), men augustinerne følger nogle forskrifter for et liv i religiøst fællesskab, som fremgår af Augustins skrifter fra o. 400. Ordenen, som opstod sidst i 1000-tallet, kendetegnes af et liv i et klosterlignende fællesskab. Augustinerne var ofte kanniker ved en domkirke og forenede et liv som munk med en udadrettet præstegerning. I modsætning til benediktinere og cisterciensere aflægger augustinerkannikerne ikke et løfte om at være bundet til det samme kloster hele livet.
43. DK, s. 648.
44. Weeke, s. 195.

Litteratur- og forkortelsesliste

- Adam D: *Adam af Bremens krønike*. Oversat og kommenteret af Allan A. Lund. Wormianum 2000.
- Adam L: *Ausgewählte Quellen Zur Deutschen Geschichte des Mittelalters. Freiherr vom Stein- Gedächtnisausgabe, Band XI*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1978. Videnskabelig udgave af bl.a. Adam af Bremens latinske tekst med tysk oversættelse, indledning og noter.
- Clemmensen: Mogens Clemmensen: *Ældre Nordisk Arkitektur, VII, Vestervig Klosterkirke*. København 1928.
- DK: *Danmarks Kirker*. Udgivet af Nationalmuseet, Tisted Amt. Ved Chr. Axel Jensen, Erik Moltke og C. G. Schultz. Andet Halvbind, Gad 1942.
- Grandjean: Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen. »Vestervig Klosters dunkle sider«. *Historisk Årbog for Thy og Vester Hanherred* 2016: 47-58.
- Knyttingsesaga: *Knytlinge Saga, Knud den Store, Knud den Helige, deres Mænd og Slægt*. Overs. af Jens Peter Ægidius. G. E. C. Gad 1977.
- Lorenzen: *De danske Augustinerklostres Bygningshistorie. Af Vilh. Lorenzen, med Tegninger og Opmaalinger af Arkitekt Charles Christensen*, København 1928. Bind IX i serien »De danske Klostres Bygningshistorie«.
- Martimort: *L'Église en prière: Introduction à la Liturgie, Aimé-Georges Martimort, Avec la collaboration de R. Béraudy, B. Botte, N. M. Denis-Boulet, B. Capelle, A. Chavasse, I. H. Dalmais, B. Darragon, P. M. Gy, P. Jounel, A. Nocent, A. M. Roguet, O. Rousseau, P. Salmon*. Tournai 1961.
- Nyberg 1991: Tore Nyberg: »Adam av Bremen och Florenslistan«. *Scandia, Tidskrift för historisk forskning*, vol. 57, nr. 2 (1991). Netudgave på <http://journals.lub.lu.se/index.php/scandia/article/view/1048/833>.
- Nyberg 2000: Tore Nyberg: *Monasticism in North-Western Europe, 800-1200*. Ashgate 2000.
- Oxford: *The Oxford Dictionary of the Christian Church*. Ed. F. L. Cross, 2nd Ed., Oxford University Press 1983.
- Palmquist: Arne Palmquist: *Kyrkans Enhet Och Papalismen*. Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Historico-Ecclesiastica Upsaliensia 1. Uppsala 1961.
- Skyum: Niels Skyum Nielsen: *Kvinde og Slave*. Munksgaard 1971.
- Roskildekroniken D: *Roskildekroniken*, Overs. og komm. af Michael H. Gelting. 2. udg., Wormianum 2002.
- Roskildekroniken L: *Scriptores Minores Historiæ Danicæ Medii Ævi. Ex codicibus denuo recensuit M. Cl. Gertz*. Vol. I, 1918-22. I Kommission hos G. E. C. Gad. Reprografisk genudgivet 1970.
- Thøger D: *Kirkerne i Thy*. Af Charlotte Boje H. Andersen, Else Bisgaard, Henrik Bolt-Jørgensen og Jytte Nielsen. Museet for Thy og Vester Hanherred 2009. Her bringes både den latinske tekst og en dansk oversættelse på s. 429-430.
- Thøger L: *Vitæ Sanctorum Danorum. Novam editionem criticam curavit M. Cl. Gertz*. Gad 1908-12.
- Ælnoth: *Knuds-bogen* 1986. *Studier over Knud den Hellige*. Odense 1986. S. 25-52 bringer Erling Albrechtsens oversættelse fra 1984 af Ælnoths Krønike.
- Weeke: *Lunde Domkapitels Gavebøger. Paa ny udgivne ved C. Weeke af Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie*. København 1884-89. Reprografisk genoptryk 1973.